

Arastırma Makalesi

Katılım Sigortacılığında Türkiye Modeli ve İncelenmesi

Türkiye Model in Participation Insurance and Its Examination

<p>Muharrem UMUT Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu muharrem.umut@hbv.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9213-1440</p>	<p>Ömer Faruk TEKDOĞAN Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü omerfaruk.tekdogan@asbu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4397-1718</p>
--	--

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
28.03.2023	03.06.2023

Öz

Geleneksel sigortacılığın İslami finans ilkelerine uygun alternatifi olarak ortaya çıkan İslami sigortacılık (tekaful) ülkemizde katılım sigortacılığı olarak adlandırılmaktadır. Birçok ülkede belirli birkaç model çerçevesinde çalışan katılım sigortacılığı, ülkemizde 2009 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, ülkemizde 2020 yılında yürürlüğe giren ve ülkemize özgü olan katılım sigortacılığı modelinin farklı sorun alanlarının analiz edilerek geliştirilmesi ve iyileştirilmesi yönünde öneriler sunmaktır. Bu kapsamda, çalışmada öncelikle geleneksel sigortacılık İslami perspektiften ele alınarak katılım sigortacılığının ortaya çıkışındaki sebepler ortaya konacaktır. Sonrasında katılım sigortacılığının temel ilkeleri ve uygulamada yaygın kullanılan modelleri anlatılacaktır. Akabinde yeni bir model şeklinde kurgulanan ülkemize özgü katılım sigortacılığı modeli ele alınacak ve temel unsurları açıklanacak ve son olarak katılım sigortacılığının ülkemizde gelişebilmesi için önerilerde bulunulacaktır. Türkiye’de katılım sigorta sektörünün gelişebilmesi ve geleneksel sigorta sektörü karşısında arzu edilen büyüklüğe ulaşabilmesi için, yeni katılım mevzuatında yer alan eğitim, sınav, sertifikasyon süreçlerinin sadeleştirilmesi, anonim şirketler için Tekafül uygulaması kısıtlılığının kaldırılması, pencere usulünün katılım sigorta sektörünün belirli seviyeye erişene kadar veya geleneksel sigortacılık ile rekabet edebilecek düzeye gelene kadar izin verilmesi, kazuistik (aşırı kuralcı) mevzuat yapısından ziyade esneklik sunacak mevzuat yapısına kavuşması gibi hususlarda mevcut mevzuatın gözden geçirilmesi ve uygulamada katılım sigorta şirketlerine çeşitli esnekliklerin tanınması önerilmektedir.

Keywords: Katılım sigortacılığı, Tekafül, İslami sigortacılık, Türkiye modeli, Katılım finans

Abstract

Islamic insurance (takaful), which emerged as an alternative to traditional insurance in accordance with Islamic finance principles, is called participation insurance in Türkiye. Participation insurance operating within the framework of specific models in many countries started operations in our country in 2009. The aim of this study is to provide suggestions for the development and improvement of the participation insurance model, which entered into force in 2020, unique to our country, by analyzing different problem areas. In this context, traditional insurance will be explained from an Islamic perspective and the reasons for the emergence of participation insurance will be revealed, and the basic principles of participation insurance and the commonly used models in practice will be explained. Subsequently, the participation insurance model specific to our country, which was designed as a new model, will be discussed. Finally, suggestions will be made for the development of participation insurance in our country. It is recommended that the current legislation be reviewed and various flexibility should be given to participation insurance companies in practice, in terms of issues such as the new participation legislation adopting a legislative structure that will offer flexibility rather than a casuistic (overly prescriptive) legislative design.

Keywords: Participation insurance, Takaful, Islamic insurance, Türkiye model, Participation finance.

Önerilen Atf/Suggested Citation

Umut, M. & Tekdoğan, Ö. F., 2023 Katılım Sigortacılığında Türkiye Modeli ve İncelenmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(2), 1378-1393

1. Giriş

Son yıllarda, dünyada İslami finans alanına sektörler, akademisyenler ve ilgili diğer paydaşlar tarafından büyük bir ilgi gösterilmektedir. Gerek 2008 küresel krizinin meydana getirdiği sonuçlar, gerekse geleneksel finansın yaşadığı sorunlar nedeniyle alternatif bir finansal sistem arayışı ortaya çıkmış ve İslami veya faizsiz finansa ülkeler ve bireyler tarafından daha çok ilgi duyulmaya başlanmıştır. Söz konusu ilginin temel odağında ise faize karşı hassasiyeti olan bireylerin geleneksel finans alanına olan tepkileri bulunmaktadır. Ülkemizde İslami finans yerine katılım finans şeklinde isimlendirilen bu sistemin esasını ise temel olarak “risk paylaşımı”, “üretim” ve “ahlaki değerler” kavramları oluşturmaktadır (CBFO, 2021).

Bankacılık ve sermaye piyasalarının yanı sıra, katılım finansın önemli sacayaklarından birisi de katılım sigortacılığıdır. Sigorta sistemine şer’i açıdan yapılan itirazlar sebebiyle İslam tarihinde sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı esas alan kurumlar örnek alınarak, geleneksel sigortacılığa bir alternatif olarak İslami sigortacılık veya tekafül sistemi ortaya konmuştur. Dünyada İslami sigortacılık, ülkemizde ise katılım sigortacılığı olarak isimlendirilen bu sistemin geleneksel sigortacılık ile benzeşen birçok yönü bulunmaktadır.

Katılım sigortacılığı öz itibarıyla katılım esaslarının uygulandığı alternatif bir sigortacılık sistemidir. Katılım sigortacılığı esaslarının ne olduğu hususunda gerek literatürde gerekse katılım sigortacılığı mevzuatında net olarak herhangi bir tanımlama yapılmamakla birlikte, esas itibarıyla şer’i hükümlerin temel alındığı kurallar bütünüdür. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Kurumunun (AAOIFI) 26 nolu standardında, katılım esasları tek tek sayılmamakla birlikte İslami sigorta belirli rizikolara maruz kalan şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerinde anlaşmaları olarak tanımlanmıştır. Bununla beraber yardımlaşma, dayanışma, risk paylaşımı gibi unsurların bütünü de kapsamaktadır (Özüdoğru, 2018).

Katılım sigortacılığı yaygın olarak Güney Doğu Asya ülkeleri, Afrika ve Körfez ülkeleri, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Bununla birlikte, katılım sigortacılığı sadece Müslüman ülkelerde uygulanmamakta, aynı zamanda Müslüman nüfusunun yer aldığı İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde farklı şekillerde uygulanmaktadır (Özbulut, 2019). Zira katılım sigortacılığının yüksek performans göstermesi ve talep görmesi, Avrupa ülkelerinin dikkatini çekmiş ve bu alanda çeşitli sigorta şirketleri faaliyet göstermeye başlamıştır. Örneğin 2012-2015 yılları arasında katılım sigortacılık sektörü yüzde 14 oranında büyüme göstermiştir. 2009 yılında 7 milyar dolar seviyesinde olan sektör kısa sürede işlem hacmini ikiye katlayarak 2015 yılı itibarıyla 14,9 milyar dolar seviyesine yükselmiştir (Özbulut, 2019).

Ülkemizde katılım sigortacılığı ilk defa 2009 yılında katılım sigortacılığı ilkeleri doğrultusunda operasyonlarını yürüttüğü iddiasında bulunan özel bir sigorta şirketinin kurulmasıyla başlamış ve daha sonra şirket sayısı artarak devam etmiştir. Türkiye Sigorta Birliği verilerine göre 2009 yılında 1 şirket ile başlayan katılım sektörü 2021 yılı sonuna gelindiğinde 12 şirket sayısına ulaşmıştır. İlk defa resmi anlamda katılım sigortacılığı mevzuatı 2017 yılının ikinci yarısında yayımlanmıştır (“30186 sayılı Resmî Gazete”, 2017). 2020 yılının sonunda ise ülkemizde katılım sigortacılığı mevzuatı tamamen değişmiş, kendine özgü modeli ile dünya katılım sigortacılık modelleri arasında Türkiye modeli olarak yerini almıştır (“31339 Sayılı Resmî Gazete”, 2020).

Bu itibarla çalışmada öncelikle geleneksel sigortacılık İslami perspektiften ele alınarak katılım sigortacılığının ortaya çıkışındaki sebepler ortaya konacaktır. Sonrasında katılım sigortacılığının temel ilkeleri ve uygulamada yaygın kullanılan modelleri anlatılacaktır. Akabinde yeni bir model şeklinde kurgulanan ülkemize özgü katılım sigortacılığı modeli ele alınacak ve temel unsurları açıklanacak ve son olarak katılım sigortacılığının ülkemizde gelişebilmesi için önerilerde bulunulacaktır. Zira yeni katılım mevzuatıyla bireysel emeklilik faaliyetleri ile DASK, TARSİM, Türkiye Reasürans A.Ş. gibi sektör kuruluşlarının faaliyetlerinin kapsama alınması ile önemli bir eksiklik giderilmiştir. Ancak, Türkiye’de katılım sigorta sektörünün gelişebilmesi ve geleneksel sigorta sektörü karşısında arzu edilen büyüklüğe ulaşabilmesi için, yeni katılım mevzuatında yer alan eğitim, sınav, sertifikasyon süreçlerinin sadeleştirilmesi, anonim şirketler için Tekafül uygulaması kısıtlılığının kaldırılması, pencere usulünün katılım sigorta sektörünün belirli seviyeye erişene kadar veya geleneksel sigortacılık ile rekabet edebilecek düzeye gelene kadar izin verilmesi, kazuistik (aşırı kuralcı) mevzuat yapısından ziyade

esneklik sunacak mevzuat yapısına kavuşması gibi hususlarda mevcut mevzuatın gözden geçirilmesi ve uygulamada katılım sigorta şirketlerine çeşitli esnekliklerin tanınması önerilmektedir.

2. Geleneksel Sigortacılığa Bakış

Geleneksel sigorta sözleşmesi, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlandığı şekliyle (md. 1401), sigorta şirketinin bir prim karşılığında, para ile ölçülebilir bir menfaati tehlike ya da risk altında olan bir kişinin bu durumun meydana gelmesi halinde bu zararını tazmin etmeyi veya bir kişinin hayat süresi ya da hayatında gerçekleşen bazı olaylar sebebiyle bir para ödemeyi kabul ettiği yükümlülük getiren sözleşmedir. Geleneksel sigortacılığa fihhi açıdan bakıldığında, konunun sigorta sözleşmesi ve sigorta sistemi olmak üzere iki farklı yönden ele alınması mümkündür. Bir sistem olarak ele alındığında İslam'ın vurguladığı toplumdaki karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya hedefine hizmet etmesi gerekmektedir. Sözleşme yönünden ise klasik fıkıhtaki sözleşmeler ve uygulamalar arasında yer almayan sigortaya ve sigorta sözleşmesine fıkıhçılar kıyas yoluyla yaklaşmaktadır.

Sigorta sistemine dair fıkıhçıların ve İslam iktisatçılarının yaklaşımları üçe ayrılabilir. Sayıca az olan bir kesim sigortanın her şekliyle İslam'a aykırı olduğunu öne sürüp sigorta sistemine bütünüyle karşı çıkmaktadır. Diğer bir kesim ise ticari sigorta ile yardımlaşma sigortası (kooperatif sigorta) şeklinde ayrıma giderek ticari sigortanın haram, yardımlaşma sigortasının ise caiz olduğu görüşünü öne sürmektedir. Son olarak, ticari sigorta ile yardımlaşma sigortasının her ikisinin de yardımlaşma ve risk paylaşımı esasına uygun çalışmaları için bunların İslam'a uygun olduğunu öne sürenler olduğu gibi (Hacak & Gürbüz, 2021, s. 306), sigortayı kısımlara ayırarak görüşlerini öne sürenler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları sigorta akdine ilişkin klasik görüşe uyararak haram demekte iken, yenilikçiliğe uyma taraftarı olanlar bunu mubah görmektedir (Zerka & En-Neccar, 2017, s. 205).

İslam İşbirliği Teşkilatına (İİT) bağlı İslam Fıkıh Akademisinin sigorta ve reasürans hakkında verdiği karara göre sigorta şirketleri tarafından yaygın olarak kullanılan primli ticari sigorta sözleşmesi, sözleşmeyi geçersiz kılan aldatma fiilinin başlıca unsurlarını içermekte olduğundan haram olan bir sözleşme olarak görülmüştür. Bunun alternatifi olan sözleşme ise yardımlaşma sigortası (kooperatif sigorta) sözleşmesidir. Hayır ve işbirliği temelinde kurulmuş olup İslami ilkelere uygun olarak görülmüştür (Islamic Fiqh Academy, 2000, s. 13). Bu karar, sigortanın farklı türlerinin yapılarını detaylı biçimde ele almamakta olup ticari sigortanın haram olmasına genelde gerekçe olarak gösterilen "Riba, Meysir ve Garar" unsurları dışında aldatma unsurunu öne çıkarmaktadır.

Sigortaya fihhi açıdan kıyas edilebilecek kavramlara bakıldığında, sigorta kelimesine en yakın kelime "te'min" kavramı olup, bu kavram zararı tazmin etme, zarara karşı güvence veya garanti altına alma anlamlarını içermektedir. Doğruluk, sadakat, emniyet ve güven anlamlarını da içeren bu kelime bir grup arasında zararın birlikte paylaşılmasından ziyade karşılıklı garanti altına alınmasını işaret etmektedir (Ayub, 2007, s. 420). Kavramsal olarak, mutabık kalınan bir miktar parayı veya kaybedilen bir şeyin tazminatını kendisinin veya varislerinin alabilmesi için taksitler halinde ödeme yapılması anlamına gelmektedir. Bu şekilde geleneksel sigorta kavramından farklı olmayan te'minin asıl amacı sosyal işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma olup kâr amacı güden ticari sigortadan bu noktada ayrışmaktadır (Sharif & Bao, 2013, s. 242).

Klasik fıkıh sözleşmeleri ve kurumları arasında yer almayan ve yeni bir sözleşme ve sistem olarak ortaya çıkan sigorta hakkında ilk fihhi görüşün İbn Abidin (öl.1252/1836) tarafından verildiği bilinmektedir. İbn Abidin'in sigorta hakkındaki ilk görüşü Mecmûatü'r-resâil isimli eserinde yer almakta olup, ikincisi ise Reddül-muhtâr isimli eserindedir (Hacak, 2006, s. 32). Avrupa'dan ithal edilen malların sigorta edilmesi yoluyla İslâm dünyasına giren sigortayı, İbn Abidin, müste'men başlığı altında incelemiştir. Çünkü yabancılar İslam ülkesine ticaret yapmak için müste'men olarak girmekteydi ve ticari işlerini sigortalı olarak yapmaktaydı. Sigortacının sigorta sözleşmesi ile borcu olmadığı bir şeyi borçlandığını öne süren İbn Abidin, bir zarar durumunda sigortacıdan tazminat almanın caiz olmayacağı görüşünü savunmuştur. Ancak, Hanefî mezhebine göre ücretle emanetçilik eden kişinin emanete zarar gelmesi durumunda bunu tazmin etmesi gerekmekte olup, İbn Abidin bunun sigorta ile kıyas edilemeyeceği görüşündedir (Zerka & En-Neccar, 2017, ss. 198–201).

İbn Abidin'in sigorta konusundaki yaklaşımının benimsenmesi İslam coğrafyasında ticari sigortanın yaygınlaşmasına mâni olmakla birlikte, diğer sebepler arasında Müslüman toplumlarda yardımlaşmanın ve bunu sağlayan kurumların mevcudiyeti yer almaktadır. Bununla birlikte, içerisinde riba, garar ve

meysir bulundurması ve sigorta şirketlerinin alkol, domuz ve uygunsuz ve yasak diğer faaliyetlerde bulunan işlere yatırım yapması gibi sebepler ticari sigortanın haram olduğu görüşünü güçlendirmiştir (Ayub, 2007, s. 418). Buna karşın, ticari sigortanın caiz olduğunu savunanlar sigorta sisteminin İslami değerler olan dayanışma ve yardımlaşmaya dayalı olmasını öne sürmektedirler. Ayrıca, sigortalının ödediği primin, bir riske karşı gönül rahatlığının veya teminatın bedeli olarak kabul edilebileceğini savunmaktadırlar (Tolefat, 2008, s. 20).

Sigorta sözleşmesi üzerinden sigortanın caiz olup olmadığı konusunda riba, meysir ve garar kavramları öne çıkmakta olduğu yukarıda belirtilmişti. Türkçe’de yaygın biçimde faiz şeklinde kullanılan ribâ, Kur’an-ı Kerim’de kesin biçimde yasaklanmıştır. Riba’n-nesi’e (vade faizi) ve ribe’l-fadl (fazlalık faizi) şeklinde bir ayrıma tabi tutulmakta olup ribe’l-fadl peşin alışverişlerde aynı riba illetini taşıyan malların mübadelesinde bedellerden birindeki fazlalık iken ribe’n-nesi’e ise vadeli alışverişte bir malın kendi cinsinden bir mal ile fazlasıyla geri alınmasıdır. Sigorta primi ile tazminat bedeli arasında bir değişim olarak görülen sigorta sözleşmesi klasik fıkıh sözleşmeleri açısından değerlendirildiğinde genellikle bir malın başka bir mal ile değişimi olan satım sözleşmesi olarak kabul edilmekte, bazılarında ise paranın parayla değişimi kapsamında sarf akdi olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, tazminat bedelinin sigorta priminden fazla ödenmesi durumunda ribe’l-fadl, ikisinin eşit olması durumunda ise prim ödemeleri ile tazminat bedelinin ödenmesi arasındaki gecikmeden dolayı ribe’n-nesi’e durumunun ortaya çıkması söz konusudur (Hacak, 2006, s. 39). Ancak, bu görüş iki kişi arasında akdedilen sigorta sözleşmesine odaklanmakta ve sigorta sisteminin yapısını ve işleyişini dikkate almamaktadır.

Bahsettiğimiz bu görüşe itiraz edenler, sigortalının primi öderken niyetinin para alışverişinden ziyade gönül rahatlığı veya güvenlik sağlamak olduğunu iddia etmektedirler. Ayrıca, tazminat miktarının sigortalının ödediği primlere göre fazla olmasının faiz olarak kabul edilmesi durumunda bu sözleşmenin bir borç sözleşmesi olarak kabul edilmesi ve sigortacının poliçede belirtilen rizikonun gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın sigortalıya toplam prim tutarını geri ödemesi gerekmektedir. Diğer taraftan, sigortacının sigorta primlerini faizli yatırım araçlarında nemalandırması kesin olarak kabul edilmemektedir (Tolefat, 2008, s. 24).

Sigortanın haram olduğunu savunanların öne sürdüğü diğer bir gerekçe ise, sigortanın garar içermesidir. Türkçe karşılığı genellikle belirsizlik şeklinde ifade edilen ve sonu belirsiz işlem veya eylemleri işaret eden gararın birden fazla çeşidi bulunmaktadır. Sigorta sözleşmesinde ise sözleşme esnasında sigorta konusu tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olduğu için tazminat bedelini elde etmesi konusunda garar mevcuttur. Bununla birlikte, hayat sigortasında ölümün zamanı bilinmediği için süre konusunda ve bazı sigorta tiplerinde ise ödenecek primlerin ve tazminat bedelinin akit esnasında bilinmemesi sebebiyle miktar konusunda garar mevcuttur (Hacak & Gürbüz, 2021, s. 307). Buna karşın, sigortayı gönül rahatlığı veya güvenlik karşılığında prim ödenmesi olarak kabul edenlere göre sigortacının yükümlülüğü sadece tazminat ödemek değil, aynı zamanda poliçe süresinin başlamasıyla sigortalıyı teminat altına almaktır. Ancak, bu gerekçenin zemini sağlam değildir çünkü fıkhıta gönül rahatlığının alınıp satılmasına dair bir dayanak yoktur (Obaidullah, 2005, s. 123).

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI), ticari sigortanın haram sayılmasının dayanağı olarak garar içermesini göstermektedir. Buna göre, sigorta mali bedelli bir sözleşme olup garar içeren mali bedelli akit hükümlerinin uygulanması sebebiyle haram sayılmaktadır. Diğer taraftan, AAOIFI, tekafül sözleşmesinin bir teberru sözleşmesi olduğunu ve bağış esasına dayandığını, gararın teberru sözleşmelerinde etkisiz olması sebebiyle de tekafülün meşru olduğunu kabul etmektedir (AAOIFI, 2021). İslam hukukuna göre bir sözleşmenin garar sebebiyle geçersiz olması bazı şartlara bağlıdır. Buna göre, gararın aşırı ve büyük olması, sözleşmenin mübadele içermesi ve bağış gibi karşılıksız olmaması ve gararın sözleşme konusu şeyin fiyatı, şekli veya sözleşmenin dili gibi konusunu doğrudan etkileyici olması gerekir. Diğer taraftan, İslam’ın öncelikleri arasında halkın zorluklarını ve insanların ihtiyacını ortadan kaldırması sebebiyle, halkın böyle bir sözleşmeye ihtiyacı olması durumunda aşırı garar unsuru içermelerine rağmen selem ve istisna sözleşmelerinin meşru kabul edildiğini göz önünde bulundurmak gerekir (Tolefat, 2008, s. 18).

Sigortanın haram olduğu görüşünde olanlar sigortanın haram olan meysir (kumar) unsurunu içerdiğini düşünmektedirler. Kumarda her zaman oyunu yöneten kazandığı gibi sigortada da sigortacı her zaman kazanan durumundadır (Zerka & En-Neccar, 2017, s. 208). Kumar sıfır toplamlı bir oyun olup bir tarafın

kazancı diğer tarafın kaybına bağlıdır. Sigortada, bekleneceği üzere, sigortacı ve sigortalının her ikisi de sigorta konusunun gerçekleşmemesini istemektedir. Kumarda oynayan için daha önce var olmayan bir risk oluşmaktadır. Sigorta ise var olan risklerin azaltılması veya ortadan kaldırılması amacını taşımaktadır. Bu nedenle, sigortanın kumar ile kıyaslanamayacağını hatta sigortanın kumarın zıttı olabileceği öne sürülmektedir (Obaidullah, 2005, s. 122). Bununla birlikte, sigorta ile kişinin gönül rahatlığı ve güvence satın aldığı değerlendirildiği bir alışverişte meysir unsuru olmayacaktır.

Sigortaya karşı şer’i görüşlerden biri de İslam’ın “tevekkül” ilkesine (Allah’a güvenme, Allah’ın takdirine teslim olma) aykırı olduğudur. Bu görüş, Allah’tan başka hiç kimse kimsenin hayatını veya ölümünü garanti edemeyeceğine dayanmaktadır (COMCEC, 2019, s. 17). Müslümanların önce her türlü tedbiri alması, sonra işi Yüce Allah’a bırakması gerekir. Sigorta ile sigortalının beklenmedik bir kayıp veya zararın meydana gelmesi durumunda maddi menfaatler elde etmesi sağlanmakta olup Allah’ın iradesine karşı bir davranışa girmekten ziyade tedbirli davranıldığı değerlendirilmektedir.

Fıkıh literatüründe ve İslam tarihinde sigorta kurumunun işlevini bir şekilde yerine getirmiş olan ve buna kıyas edilebilecek çeşitli kavramlar ve kurumlar yer almaktadır. Bir grup içindeki sosyal dayanışmayı ifade eden “tenâsür” kavramı risk paylaşımına dikkat çekmekte olup, bu kapsamda “Âkile, Hilf, Velâ” gibi sosyal ve hukuki kurumlar bulunmaktadır (Hacak & Gürbüz, 2021, s. 303). İslam’dan önce Arap kabilelerine dayanan âkile sisteminde kasıtsız adam öldürme veya yaralama sonucunda suçlu adına diyet ödemesinin bir grup veya kabile olarak karşılanmasıdır. Hz. Peygamber’in uygulamayı devam ettirmesiyle fıkhen meşruiyet kazanan bu kurum Hz. Ömer döneminde kabile sisteminden divane sistemine dönmüştür. Buna göre bir kişinin âkilesi sırasıyla bulunduğu divan ehli, sonra kabilesi, akrabaları olup hiçbir âkileye bağlı olunmaması durumunda diyeti beytülmal ödemektedir (Hacak, 2006, s. 27). Bu şekilde âkilenin, ticari olmayan ve dayanışma esasında bir sosyal sigorta olduğu söylenebilir.

Âkile gibi sosyal bir kurumu ifade eden velâ sistemi sigorta sistemine örnek teşkil etmekte olup bir kişinin azat ettiği kölesi ile arasında veya yeni Müslüman olan Arap olmayan bir kişi ile Arap bir Müslüman arasında muvâlât akdi ile kurulan bir dayanışma bağıdır (Hacak, 2006, s. 29). Buna göre, azat olunan kölenin veya Arap olmayan Müslümanın, yani nesebi bilinmeyen kişinin kazara bir suç işlemesi durumunda tazminatını ödeme vaadi verilmekte, karşılığında ise mirasına varis olunmaktadır (Zerka & En-Neccar, 2017, s. 205). Sosyal dayanışma ve yardımlaşma amacına hizmet eden bu sistemde muvâlât akdinin görünüşte bir teberru akdi olduğu ancak mana bakımından ivazlı bir akit olduğu ve garar ile riba ihtimalini sigortadan daha çok içerdiği ileri sürülmektedir (Hacak, 2006, p. 41).

3. Katılım Sigortacılığı

Katılım sigortacılığının temelinde şer’i esaslar çerçevesinde karşılıklı dayanışma, yardımlaşma ve ahlaki değerler ön plandadır. Bu nedenle katılım sigortacılığında faizsizlik ve belirlilik ilkesi çerçevesinde dinen helal olan alanlarda faaliyete göstermek şartıyla yapılan işlemlerin somut bir varlığa ve risk paylaşım esasına dayanması gerekmektedir. Katılımcıların birikimlerinin İslami kurallara uygun şekilde yatırıma yönlendirilmesi ve yatırım araçlarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, katılım şirketlerinin esas itibarıyla “Retekafül (Katılım reasürans)” şirketleriyle çalışması gerekliliği bulunmaktadır (Gürbüz, 2016). Bu anlamda katılım sigortacılığı, bir risk transfer sistemi olan geleneksel sigortacılıktan ayrılmaktadır. Zira geleneksel sigortacılık, sigortalıların ödedikleri bir prim karşılığında risklerini devrettikleri veya tazminat aldıkları ve sigorta şirketlerinin de üstlendikleri riskler karşılığında prim aldıkları bir sistemi ifade etmektedir (Kaya & Kahya, 2017).

Ortak sorumluluk, ortak fayda ve karşılıklı dayanışma ilkelerine dayanan katılım sigortası sisteminin poliçe sahipleri açısından temel amacı kâr veya herhangi bir tesadüfi kazanç elde etmek değil, karşılıklı yardımlaşmadır. İslami finasta bir ticari sözleşmenin taraflarının hak ve yükümlülüklerine ilişkin garar durumu kabul edilmediği için teberru kavramı katılım sigortası sözleşmesinin ana maddesi olarak düzenlemeye dâhil edilmektedir (Ayub, 2007, s. 421). Teberru ilkesine dayalı olarak uygulanan katılım sigortasında, katılımcılar karşılıklı yararları için bağış olarak katkı payları ödemediğinden ve bir üye zarara uğradığında, kendisine ödenen tazminat, katılım sigortası katkısının karşılığı olmadığından bu sözleşme riba içermemektedir (COMCEC, 2019, s. 16). Geleneksel sigortacılıkta toplanan primler faizli ürünlerde değerlendirilebilmekte ve ticari kaygılar (kâr beklentisi) bulunmaktadır. Ödenen primler, fazlalıklar ve kârlar sigorta şirketinin kendisine (sermayedara) ait olmaktadır. Birçok görüşe göre, bu mekanizmada,

İslami prensipler ön planda olmayıp tamamen ülkelerin sigortacılık mevzuatının tarif ettiği kurallara göre iş ve işlemler yürütülmektedir (Demirci, 2019, s. 30).

Uluslararası ve resmî kurumlar tekafülü farklı şekillerde tanımlamaktadır. AAOIFI'nın tanımına göre tekafül, “sigortalıların kendi yararlarına kullanılmak üzere bağışta bulunma yükümlüğünü üstlendikleri ve sigortalılar arasından seçilen bir kurul ya da sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir anonim şirket tarafından ücretli vekâlet yoluyla yönetilen ve bir fon teşkil eden katkı payı ödemeleriyle sigortalıların bütününe koruma altına alan bir işlemdir” (AAOIFI, 2021, s. 666). IFSB'nin tanımına göre tekafül, geleneksel sigortacılığın İslami muadilidir. Tekafül, belirli risklerden kaynaklanan zararlar için bir grup katılımcının birbirlerini müşterek olarak desteklemek için kendi aralarında anlaştıkları birlikte kefil olma anlamına gelen kefalet kelimesinden türetilmiştir. Temel ilkeleri arasında teberru taahhüdü, teavün (yardımlaşma) ve riba yasağı olan tekafülde katılımcılar, belirli bir tür kayıp veya hasara karşı diğer katılımcılara yardımcı olmak için karşılıklı olarak kullanılacak ortak bir fona teberru taahhüdü kapsamında bir miktar para katkısında bulunmaktadır (IFSB, 2009, s. 2).

Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (SEDDK) yayımladığı “Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelikte” katılım sigortacılığı katılım esaslarına göre icra edilen sigortacılık faaliyeti şeklinde tanımlanmıştır. Katılım esasları ise yine aynı yönetmelikte “*sigortacılık veya bireysel emeklilik faaliyetlerinin bu Yönetmelik çerçevesinde icra edilmesini sağlamak amacıyla danışma komitesince ilgili hükümler esas alınarak tespit edilen usul ve esasları*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır (md. 4).

Katılım sigortası uygulamalarında üç çeşit sözleşmeye dayalı ilişki kurulmaktadır. Kurulan şirketin ortakları/hissedarları arasında “muşareke” (sermaye-sermaye ortaklığı) sözleşmesi üzerinden ilişki kurulmaktadır. Oluşan sigorta fonunu şirket yönettiği için bu ikisi arasında vekâlet sözleşmesi ilişkisi, fonun işletimi yani fondaki paranın yatırımlarda değerlendirilmesi açısından ise bu ikisi arasında “mudarebe” (emek-sermaye ortaklığı) sözleşmesi üzerinden ilişki kurulmaktadır. Katılımcılar ile sigorta fonu arasında ise “teberru (bağış)” sözleşmesi ilişkisi bulunmakta olup bunun karşılığında zarar oluşması durumunda fonun katılımcıya zararı tazmin etme yükümlülüğü vardır (AAOIFI, 2021, s. 667). Sigorta fonunu yönetmek ve yatırım portföyünü işletmekten sorumlu şirkete tekafül operatörü ismi verilmektedir.

Katılım sigortacılığında hayat (aile) katılım ve hayat dışı (genel) katılım olmak üzere iki branş bulunmaktadır. Hayat katılım sigortacılığı, katılımcıların ölümüne veya sakatlığına ilişkin rizikolara karşı katılımcılara ve/veya ailelerine mali yardım sağlamaktadır. Hayat dışı katılım planları ise temelde kısa vadeli (genellikle bir yıl) ortak güvence sözleşmesi olup, belirli bir hasar durumunda karşılıklı tazminat sağlamaktadır.

3.1. Katılım Sigortacılığı Modelleri

Günümüzde katılım sigortası uygulamaları çeşitlilik arz etmekte olup en uygun katılım sigortası modelinin nasıl olması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Geleneksel sigortadaki hayat sigortacılığına karşılık gelen aile katılım sigortası, katılımcıların ölümü veya sakatlığı ile ilgili durumlarda katılımcılara ve/veya ailelerine maddi yardım sağlanmasını içerir. Yine geleneksel taraftaki hayat dışı branşına karşılık gelen genel katılım sigortası programları ise esasında belirli bir tür kayıp durumunda karşılıklı tazminat sağlayan, kısa vadeli ortak garanti sözleşmeleridir (IFSB, 2009, s. 5). Dolayısıyla aile ve genel katılım sigortacılık türlerinde uygulanan katılım sigortacılığı modelleri incelendiğinde genellikle dört şekli ile karşılaşılabilir olup, bunlar mudarebe modeli, vekâlet modeli, mudarebe-vekâlet modeli (hibrit model) ve vekâlet-vakıf modelidir.

Mudarebe modelinde, katılım sigortası şirketinin yönetimi ile sigorta fonunun yatırımlarda değerlendirilmesi biçiminde iki ayrı operasyon yürütülmektedir. Katılım sigortacılığının esası itibarıyla tekafül operatörü katılım sigorta şirketinin yönetiminden kazanç beklememektedir. Bunun yerine, mudarebe sözleşmesinin şartları çerçevesinde sigorta fonunu yatırımlarda değerlendirerek elde edilen kârdan kendi payına düşen kazancı elde eder. Burada tekafül operatörü mudarib (emek sahibi), sigorta katılımcıları rabb-ül mal (mal veya sermaye sahibi) olmaktadır (Obaidullah, 2005, s. 129). Mudarebe modelinin öncelikle tekafül operatörü ile katılımcılar arasında önceden kararlaştırılan kâr paylaşım oranını belirleyen mudarebe sözleşmesi imzalanır. Katılımcılar tarafından sigorta fonuna teberru sözleşmesi yoluyla katkı yapıldıktan sonra tekafül operatörü, fonu İslam'a uygun yatırımlarda değerlendirmektedir. Yatırımlardan elde edilen kazançtan katılımcıların payı sigorta fonuna aktarılır.

Giderler düşüldükten sonra sigorta fonunda kalan fazlalık tamamıyla katılımcılara ait olabileceği gibi tekafül operatörü ile de paylaşılması mümkündür (COMCEC, 2019, s. 36).

Mudarebe modelinin meşruiyeti konusunda bazı itirazlar bulunmaktadır. Mudarebe modelinde katılım sigortasının karşılıklı işbirliği esasının bozulduğu ve katılımcılar arasındaki ilişkinin Mudarebe yerine teberruya dayanması gerekmekte olup burada kâr paylaşımının uygulanamayacağı öne sürülmektedir. Çünkü sigorta fonuna katkı adı altında yapılan bağış aynı anda Mudarebe ortaklığındaki sermaye olamaz. Tekafül operatörünün yatırımlardan elde edilen kazançtan yararlanıp zarar katlanmaması, mudarebe modeline dayanan katılım sigortasını katılımcılar açısından geleneksel sigortaya nazaran daha riskli hale getirmektedir. Mudarebenin şartlarından biri de zarar durumunda sermayenin kalan kısmının geri ödenmesi olup hayat dışı katılım sigortalarında ödenen primler iade edilmemektedir. Diğer taraftan, zarar durumunda tekafül operatörünün karz-ı hasen (karşılıksız borç) ile telafide bulunması, bir ortaklık olan mudarebenin özüne aykırıdır (Ayub, 2007, s. 426).

Katılım sigortası katılımcılarının müvekkil sıfatıyla, sigorta fonunu yönetmesi ve yatırımlarda değerlendirmesi için vekil olarak tekafül operatörünü atadıkları vekâlet modelinde, söz konusu vekâlet hizmetinden dolayı operatöre ücret ödenmektedir. Vekâlet ücretinin önceden kararlaştırılması ve katılım sigortası sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Vekâlet ücretinin asgari olarak yönetim giderlerini, araçların ücretleri dâhil dağıtım maliyetlerini ve faaliyet kârının belirli bir oranı kadar miktarını içermesi beklenir. Vekâlet modelinde tekafül operatörünü teşvik etmek üzere performansa dayalı ek bir ücret almasına izin verilebilir (IFSB, 2009, s. 4). Vekâlet modelinde sigorta fonunun yatırımlarda değerlendirilmesi sonucu elde edilen birikim sigorta fonuna eklenmektedir. Katılım sigorta şirketinin tüm operasyonel ve idari giderleri sigorta fonundan karşılanmaktadır. Çünkü şirket burada tüm harcamaları vekil sıfatıyla katılımcılar adına yapmaktadır. Sigorta fonunda oluşan fazlalıklar katılımcılara dağıtıldığı gibi fonun eksi bakiyede olması durumunda katılımcıların ek ödeme yapması gerekmektedir (Obaidullah, 2005, s. 132).

Hibrit model olarak da isimlendirilen vekâlet-mudarebe modelinde sigortalama işlemlerinde vekâlet sözleşmesi kullanılırken yatırım faaliyetlerinde mudarebe sözleşmesi kullanılmaktadır. Tekafül operatörü vekâlet sözleşmesi gereği vekâlet ücreti alırken mudarebe sözleşmesi gereği olarak da yatırımlardan elde edilen kazançtan pay almaktadır. Bu modelde katılımcılar sigorta fonuna teberru sözleşmesi gereği katkıda bulunmakta ve tekafül operatörünü vekil ve mudarib olarak atamaktadır (COMCEC, 2019, s. 38). Tekafül operatörünün sigorta fonunun yatırımını yönetmesi için mudarebenin daha uygun olduğu, çünkü vekâlet modelinde operatöre tekafül fonunu katılımcıların çıkarlarına en uygun şekilde hareket ederek yatırım getirilerini optimize etmesi için hiçbir teşvik sağlanmadığı öne sürülmektedir. Sigorta işinin yönetilmesi açısından ise vekâlet ücretinin daha şeffaf olması ve sigorta fonunun ihtilafli harcamalardan uzak tutulması sebebiyle vekâlet mudarebeden daha uygun olmaktadır. Bu nedenle, vekâlet-mudarebe modeli öne çıkmaktadır (Obaidullah, 2005, s. 140). Mudarebe modeli için yapılan itirazlar vekâlet-mudarebe modeli için de geçerlidir. Tekafül operatörüne performans teşviki için işletme ücretine ek olarak kazançtan pay verilmesi durumuna itiraz edilmekte olup kazancın katılımcılar arasında paylaşılması gerektiği savunulmaktadır (Ayub, 2007, s. 426).

Bağışlar aynı anda sermaye olamayacağı için, katılım sigortasında bir kar paylaşımı sözleşmesinin uygulanmaması gerektiği, mudarebe modelinde herhangi bir fazlalığın paylaşılması sorunu ve sigorta fonunun statüsü gibi fikhi konular çerçevesinde yapılan itirazla sonucu vakıf modeli ortaya atılmıştır. Vakıf modeli vekâlet modelinin değiştirilmiş bir şekli olup, bu modelde hissedarların ilk bağışlarıyla oluşan ve sonrasında katılımcıların katkılarıyla beslenen bir vakıf fonu bulunmaktadır. Tekafül operatörü fonun kurallarını koyma ve fonu yönetme hakkına sahiptir. Bu sayede, sigorta fonu toplumun kullanımına ayrılmış daimî bir ortak mülkiyet olmaktadır (World Bank & IDBG, 2016, s. 108). Vakıf fonundaki katkılar veya bağışlar şeriata uygun araçlara yatırılır. Tekafül operatörü ve katılımcılar, önceden kararlaştırılan oranlara göre yatırımlardan elde edilen karı paylaşır. Vakıf modeli Güney Afrika'daki tekafül operatörleri tarafından benimsenmiştir (World Bank & IDBG, 2016, s. 109).

3.2. Kooperatif Sigorta (Mütüel veya Yardımlaşma Sigortası)

Yukarıda sayılan katılım sigortası modellerinde işin ticari yönü öne çıkmaktadır. Bir başka İslami sigorta modeli olan kooperatif sigortada ise ticari kazançtan ziyade yardımlaşma ve dayanışmanın öne çıktığı bir fon/sandık yapısı kurulması vardır.

Katılımcılar arasında kardeşlik, dayanışma ve işbirliği anlayışına dayalı olarak düzenlenen kooperatif sigorta ticari olmayan bir düzenleme olup katılımcıların tekafül fonuna yaptığı katkılar teberru şeklindedir. İlk olarak 1979'da Sudan'da uygulanan bu model İslam ekonomisinin asıl amacını yerine getirmesine rağmen ticari olarak uygulanabilir olmadığı için tekafül sektöründe rağbet gören bir model değildir (COMCEC, 2019, s. 34). Katılım sigortası katılımcılarının hem sigortalı (poliçe sahipleri) hem de sigortacı oldukları bu modelde sigortalılara tazminat sağlamayı taahhüt eden geleneksel sigorta şirketlerinden farklı olarak tekafül operatörünün görevi sigorta fonunu yönetmek ve tekafül poliçelerini düzenlemektir (COMCEC, 2019, s. 27).

Kooperatif sigorta fihki çalışmalarda ivazlı bir akit olmak yerine bir tür teberru akit olarak görülmekte ve ivazlı akitlerde karşılıklı bedellerde aranan şartlar burada aranmayacağı için bu akitte riba ve garar söz konusu olmamaktadır (Hacak & Gürbüz, 2021, s. 307). Geleneksel sigortayı meşru görmeyenlerin çoğu kooperatif sigortayı farklı ve ticarî sigortanın dışında değerlendirmektedir. Geleneksel sigorta ile kooperatif sigorta özellikleri arasındaki bazı farklar Tablo 1'de, katılım sigortası ile kooperatif sigorta özellikleri arasındaki bazı farklar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 1 - Geleneksel sigorta ile kooperatif sigortanın karşılaştırması

	Geleneksel Sigorta	Kooperatif Sigorta
Ortaklık	Police sahipleri şirketin ortağı değildir.	Police sahipleri şirketin ortağıdır.
Kâr/Zarar Paylaşımı	Kar ve zarar şirkete aittir.	Elde edilen kazanç poliçe sahiplerininindir. Zarar edilmesi durumunda poliçe sahiplerine müracaat edilir.
Amaç	Kar elde etmek amacıyla kurulur.	Kuruluş amacı kar elde etmek değil, üyelerine maliyetine sigorta hizmeti vermektir.
Sözleşme	Katılma akdi de ivazlı sözleşme niteliğindedir.	Katılma akdi de ivazlı sözleşme niteliğindedir.

Kaynak: Hacak & Gürbüz (2021)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 2 - Katılım sigortası ile kooperatif sigortanın karşılaştırması

	Katılım Sigortası	Kooperatif Sigorta
Sözleşme	Teberru ile vekâlet veya kar paylaşım sözleşmelerinin bir kombinasyonu olan hibrit sözleşme.	Sigortalananlar ile sigorta havuzu arasında bir risk paylaşım sözleşmesi.
Katkı/Prim	Police sahipleri primlerin de sahibidir. Ancak sigortacılıktan kâr elde etmek isteyen bir operatör vardır.	Police sahipleri primlerin de sahibidir. Ancak, kârdan pay talep eden başka bir taraf yoktur.
Yönetim	Tekafül operatörü	Yönetim poliçe sahipleri tarafından atanmaktadır.
Yatırım	Varlıklar Şer'i uyumlu araçlara yatırılabilir.	İhtiyati sebeplerle getirilenler dışında herhangi bir kısıtlama yoktur.
Sermaye	Tekafül operatörü, şirket ve sigorta fonu için kuruluş sermayesi sağlar.	Police sahipleri tarafından ödenen ilk primlerdir.

Kaynak: Tolefat (2008)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.3. Katılım Sigortacılığı Türkiye Modeli

Türkiye'de katılım sigortacılığı, alternatif bir sigorta sistemi olup geleneksel sigortaya göre yenidir. Gerek ülke içinden gerekse ülke dışından, katılım sigortacılığı alanında somut bir düzenleme olmayışının eksiklik olduğu, özellikle yabancı yatırımcıların Türkiye'de bu alanda faaliyette bulunmak için

düzenlemelerin yer aldığı bir mevzuat arayışı içinde oldukları ve bu boşluğun giderilmesi gerektiği geçmişte sıklıkla dile getirilmiştir (Karaman, 2018). Bu kapsamda, katılım sigortacılığında ilk defa mevzuat düzenleme girişimi 2015 yılında başlamıştır. Nitekim o dönemde, katılım sigortacılığını tanımlayan bir taslak kanun maddesi yazılmış ve ilgili torba kanununa yasalaşması için konulmuştur (TBMM, 2015). Ne var ki çeşitli nedenlerle söz konusu taslak kanun maddesi yasalaşmamıştır. Akabinde ise ikincil düzenleme niteliğinde olan Yönetmelik çalışması yapılmıştır.

Bu itibarla, katılım sigortacılığında ilk Yönetmelik düzenlemesi “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ismiyle 2017 yılının Eylül ayında yapılmış ve üç ay sonra yürürlüğe girmiştir (“30186 Sayılı Resmî Gazete”, 2017). Bir sonraki aşamada ise 20/12/2017 yılında ikinci bir düzenleme olarak Katılım Sigortacılığının Uygulanmasına İlişkin Genelge” yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik ve Genelge sigorta sektöründe 3 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır. Sonrasında gerek ülke içi gerekse uluslararası uygulamaların takibi sonucunda oluşan daha öz kriterler içeren bir yeni bir model ihtiyacı, katılım sigortacılığının pencere usulüyle uygulanmasına yönelik tepkiler, bireysel emeklilik faaliyetleri ile DASK, TARSİM ve sigorta havuzlarının kapsama alınması, katılım sigortacılığı alanında bilincin oluşabilmesi için eğitim ve sertifikasyon faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gibi gereksinimler sonucunda sektörün geliştirilmesini teminen katılım sigortacılığında mevzuat güncellemesi yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda önce 19/12/2020 tarihli Resmî Gazetede Yönetmelik değişikliği (“31339 Sayılı Resmî Gazete”, 2020) ve akabinde 01/04/2021 tarihinde ise Genelge değişikliği yapılmıştır (“2021/3 Sayılı Genelge”, 2021). Yeni Yönetmelik ve Genelgenin incelenmesinden köklü ve radikal değişiklikler yapıldığı müşahade edilmektedir.

Zira, katılım sigortacılığı mevzuatında faaliyet gösteren veya göstermek isteyen sigorta şirketleri için önemli düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin bireysel emeklilik faaliyetleri ile DASK, TARSİM, Türk Reasürans A.Ş. gibi kuruluşlara yönelik düzenlemeler getirilmiş, tam katılım şirketleri, kısmi emeklilik şirketleri ve kuruluşlar gibi şirketler arasında ayırımlar yapılmış ve bu şirketlerin tabi olduğu esaslar düzenlenmiş, şirket türüne bağlı olarak danışma komitesi ve katılım uyum birimi gibi yapıların kurulma zorunluluğu getirilmiş, katılım sektöründe çalışacak tüm personelin geçerli bir sertifikaya sahip olması zorunlu tutulmuş, oldukça detaylı ve çok sayıda eğitim programları ihdas edilmiş, danışma komitesinin görev ve sorumlulukları artırılmış, danışma komitesi raporu, katılım uyum birimi raporu, katılım iç denetim raporları, denetim rehberi gibi çok sayıda rapor düzenlenmesi öngörülmüş ve son olarak 2021 yılı sonu itibariyle katılım sigortacılığında “pencere usulü” uygulamasına son verilmiştir. Bunun yanında, SEDDK tarafından çıkarılan 2022/4 sayılı sektör duyurusuyla Türkiye’de “Tekafül” modelinin uygulama imkânı, mevcut uygulama pratikleri dikkate alındığında zımnen ortadan kaldırılmıştır. Bu kapsamda, katılım sigortacılığı modeli olarak temel olarak üç kriter başlığında sayılmıştır (SEDDK, 2022):

1. Finansal varlıkların faizsiz yatırım ilkelerine (katılım esaslarına) göre değerlendirilmesi
2. Dinen meşru görülen konu ve alanların teminat altına alınması
3. Danışma komitesi, katılım uyum birimi gibi zorunlu birimlerin kurulması. (Shariah compliance framework)

Söz konusu sektör duyurusunda, söz konusu modele Türkiye modeli denilmiştir. Bu itibarla güncellenen mevzuat gereği, Türkiye’de sigorta şirketlerince katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunabilmek için anılan kriterlere riayet edilmesi gerekmektedir. Türkiye’de yeni mevzuatla oluşturulan katılım sigortacılığı modeli SEDDK tarafından, uygulaması kolay, operasyonel yükü az ve kolay anlaşılabilir ve anlatılabilir, ilkeleriyle tutarlı ve kendi kendini denetleyen bir mekanizma olarak tanımlanmıştır (SEDDK, 2021).

4. Yeni Katılım Sigortacılığı Mevzuatına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler

Eski mevzuattan farklı olarak yeni katılım sigortacılığı mevzuatında, DASK (Doğal Afet Sigortaları Kurumu), TARSİM (Tarım Sigortaları Havuzu A.Ş.) ve Riskli Sigortalılar Havuzu, Türk Reasürans A.Ş. bünyesinde bulunan sigorta havuzlarına ilişkin hükümler getirilmesi, bireysel emeklilik faaliyetlerinin kapsama alınması ve katılım sigortacılığı alanında eğitim faaliyetlerinin konulması, yeni eğitim ve sertifikasyon şartlarının getirilmesi, katılım uyum biriminin ihdası ve danışma komitesinin görev ve fonksiyonun artırılması gibi hususlarda önemli düzenlemeler yapılmış ve bu alandaki eksiklikler önemli ölçüde giderilmiştir. Ayrıca, eski yönetmelikte de danışma komitesi uygulaması bulunmakla birlikte, yeni

yönetmelikte danışma komitesinin kapsamı, görev ve sorumlulukları oldukça genişletilmiş ve şirket faaliyetlerinin her alanında söz konusu komiteye daha aktif bir rol yüklenmiştir. Örneğin danışma komitesince katılım sigorta şirketleri faaliyetlerinin katılım ilkelerine uygun olup olmadığı hususunda yılda en az bir defa uygunluk görüşü verilmesi, söz konusu uygunluk görüşüne ilişkin raporlamaların doğrudan şirket yönetim kuruluna yapılması, danışma komitelerinin yapısı, hangi şirketlerin danışma komitesi ile çalışmak zorunda olduğu, danışma komitelerinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı, danışma komiteleri için aranan öğrenim ve tecrübe şartları, danışma komitelerinin görevlendirilmesi ve görevlerine son verilmesi, görev ve sorumlulukları, danışma komitelerince yapılacak toplantıların ve alınacak kararların şekli, usulü ve devamı işlemler, danışma komitesiyle yapılacak sözleşmelerin içeriği, ayrıca danışma komitelerinin yapacağı raporlamanın usulü ve içeriği, vereceği eğitimler, komite üyelerinin yapamayacağı iş ve işlemler gibi pek çok alanda ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle yeni mevzuat itibarıyla danışma komitesi, şirkete ara sıra uğrayan ve sadece belirli zamanlarda çalışan ve imza atan bir komite olmayıp, şirket bünyesinde devamlılık arz edecek şekilde görevli bulunan (normal bir personel gibi mesai yapan), üstelik şirketin her türlü iş ve işlemlerinde katkıda bulunabilen bir role sahip olmuştur (Umut, 2022).

Bunun yanı sıra, temel olarak danışma komitesinin sekreteryaya görevini yerine getirmekle birlikte, şirket faaliyetlerinin danışma komitesince alınan kararlara uygun yürütülüp yürütülmediğinin izlenmesi, risk yönetimi, gözetim, araştırma ve gelişme fonksiyonlarını içeren, şirket ve katılımcılarla danışma komitesi arasında bir köprü vazifesi görecektir şekilde katılım esasına göre faaliyet gösteren şirketler için Katılım Uyum Birimi kurma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca tüm şirket türleri için Katılım İç Denetim Raporu hazırlanması gerekliliği, şirketlerde çalışacak personel için belirli eğitim şartı ve sertifikasyon gibi birçok hususun düzenlendiği ve sigorta şirketleri için önemli yenilikler getirildiği görülmüştür (“31339 Sayılı Resmî Gazete”, 2020). Son olarak, eski yönetmelikle getirilen katılım sigortalığında pencere usulü yeni yönetmelikle 2021 yılı sonu itibarıyla kaldırılmıştır.

Görüleceği üzere, yeni katılım sigortacılığı mevzuatıyla sigortacılık sektörü önemli bir kazanıma sahip olmuş ve sektörün gelişmesi hususunda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Ne var ki, özellikle son yayımlanan 2022/4 sayılı sektör duyurusu başta olmak üzere yeni katılım sigortacılığı mevzuatı bazı alanlarda sektörü zorlayacak konuma gelmiş ve bazı alanlarda ise geniş serbestlik sunmuştur.

Birincisi; yeni katılım mevzuatı ve son olarak çıkartılan 2022/4 sayılı sektör duyurusu çerçevesinde katılım sigortacılığı Türkiye modeli, özünde 3 kriterden ibaret olup “Türkiye modeli” olarak adlandırılmıştır. Söz konusu kriterler dikkate alınarak uygulanacak model Tekafül modeliyle karşılaştırıldığında oldukça geniş tutularak sigorta şirketlerine büyük serbestlik getirilmiştir. Bünyesinde primlerin katkı olması, fon yönetiminin tekafül operatörü tarafından gerçekleştirilmesi, risk fonu ile sermayedarın fonunun ayrıştırılması, dönem sonunda risk fonunda fazlalık olduğunda katılımcılara bakiye iadesinin yapılması, fonda açık olması halinde operatör tarafından risk fonuna karz-ı hasen (karşılıksız borç) verilmesi, İslami danışma kurulunun kurulması, reasürans yerine retakafülün tercih edilmesi, fonların yatırıma yönlendirilmesinde şer’i kurallara uygunluk, mudarebe, vekâlet, hibrit gibi uygulama yöntemlerini içeren Tekafül modeli ile karşılaştırıldığında Türkiye modelince sunulan aşırı esneklik, bu yaklaşımın İslami hassasiyeti olan katılımcılar tarafından sorgulanmasına neden olabilecektir. Zira danışma komitesi ve katılım uyum birimi gibi yapıların kurulması özel kriterinin yanı sıra katkıların faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmesi ve dinen helal kılınan alanlarda faaliyette bulunulması gibi genel kriterler konulmuştur.

Bununla beraber, son yayımlanan 2022/4 sayılı sektör duyurusunda SEDDK tarafından Tekafül modelinin Türkiye’de mevcut haliyle anonim şirketler tarafından uygulanamayacağı hususuna işaret edilmiştir. Zira söz konusu sektör duyurusunda tekafül modelinde sözleşmenin hibe / teberru esaslı olduğu ancak katılımcılar tarafından yatırılan katkı veya primlerin bu niyetle olmadığı, ayrıca risk fonunun sahibinin katılımcılar olduğu ancak açık olduğunda katılımcılar tarafından paylaşılması gerekmele birlikte operatör tarafından karşılandığı, dolayısıyla sermayedarın tüm riski üstlendiği, müşteri ediniminin açık uçlu ve dönemsel olarak değişken olduğu, müşterilerin gerektiğinde ilave prim yükümlülüğüne katlanmaksızın hasar ve tazminatların tam olarak ödenmesi hususunda kesin beklenti içerisine girdikleri anonim şirket statüsüne sahip şirket uygulamalarında yukarıda belirtilen Tekafül uygulama biçiminin, ilkeleri ile tam uyumlu icra edilmesi mümkün görülmediği ifade edilmiştir. Malezya, Endonezya, Orta Doğu ve Afrika ülkeleri gibi mevcut modeliyle dünyada birçok ülkede uygulanmakta olan ve AAOIFI ve

IFSB gibi uluslararası kurumlar tarafından benimsenen “Tekafül” modelinin hâlihazırdaki pratiğe göre Türkiye’de benimsenmemesi, katılım sektörü uygulamasını zorunlu olarak Türkiye modeliyle sınırlı tutmak anlamına gelecektir. Diğer bir deyişle, alternatif bir İslami sigorta modeli olan Tekafül modeline göre çalışacak şirketlerin ve bunu tercih edecek katılımcıların tercihlerinin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Yönetmelikte, katılım şirketlerinin Türkiye modeline ve danışma komitesinin onayını almak kaydıyla istenilen modele göre çalışılabileceği belirtilmekle ve esneklik sunulmakla beraber, böyle bir kısıtlama getirilmesinin, düzenlemeler arasında farklılık oluşmakta olduğu ve son yayımlanan sektör duyurusunun bu anlamda münhasıran Yönetmeliğe aykırılık teşkil ettiği düşünülmektedir.

Türkiye sigortacılık sektöründe katılım sigorta şirketleri anonim şirket olarak kurulmakta olup, bu durum, hâlihazırda 2022/4 sayılı sektör duyurusu kapsamında söz konusu şirketlerin sadece Türkiye modeline göre çalışabilecekleri anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan bu tür kısıtlamalar ve yeniliklerin yönetmelik ve genelge çalışmasıyla yapılması gerekirken daha çok üst düzenlemelerin açıklanmasına yönelik olarak çıkarılan sektör duyurusuyla yapılması ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Söz konusu sektör duyurusu, danışma komitesi faaliyetleri, sertifikasyon süreci gibi alanlarda üst düzenlemelerdeki tereddütlü hususları açıklamaya yönelik bir duyurudan ziyade yeni düzenlemelerin getirildiği bir genelge veya yönetmelik niteliğinde yapılmıştır.

İkincisi; şirkette genel müdür dâhil pek çok kişinin farklı türlerde ve devamlı olarak eğitime tabi tutulmasıdır. Örneğin, sertifika eğitimi, yenileme eğitimi, sektör eğitimi, aracılık eğitimi gibi çeşitli teorik eğitimler ihdas edilmiştir. Söz konusu eğitimler kamu otoritesinin katılım sigortacılığına verdiği önemi gösterse de orta ve uzun vadede bu eğitim süreçleri şirketleri ve çalışanları yorabilecektir. Nitekim tüm personelin 36 saatlik eğitim sertifikasyon eğitim programına ve akabinde geçme notu 70 ve üzeri olan sınava girmeleri gerekmektedir. Akabinde her yıl sertifika sahibi personel yenileme eğitimlerine tabi tutulacaktır. Ayrıca, şirketle kararlaştırılacak belirli personele danışma komiteleri tarafından da ayrı bir eğitim verilecektir. Üstelik bu eğitimlere 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 4 üncü maddesinde ve Sigorta Şirketleri ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 8 inci maddesinde yer alan niteliklere sahip olarak atanmış olan genel müdür ve genel müdür yardımcıları da dâhildir. Sigortacılık mevzuatının gerektirdiği tüm nitelikleri ve sektör tecrübesini taşıyan bir genel müdürün sertifikasyon sınavını herhangi bir nedenle başarıyla geçememesi gerek katılım mevzuatına gerekse kamu otoritesine tepkiye ve olumsuz algıya neden olabilecektir.

Üçüncüsü; bir politika tercihi olarak kamu otoritesi tarafından yeni katılım mevzuatında pencere usulü kaldırılmıştır. Geleneksel sigorta şirketleri tarafından aynı zamanda katılım sigortacılık ürünlerinin sunulduğu yöntem, pencere usulü katılım sigortacılığı olarak ifade edilmektedir (Laçınbala & Ünsal, 2019). Ülkemizin yeni modelinde 2021 yılı sonu itibarıyla pencere usulü son bulmuştur. Dolayısıyla, yeni dönemde katılım sigortacılığı yapan sigorta şirketleri sadece tam katılım şeklinde çalışabilecektir. Mevcut pencere usulüyle çalışanlar ise ya tam katılım sigorta şirketleri kuracak ya da katılım portföylerini diğer katılım şirketlerine devredeceklerdir (“31339 sayılı Resmî Gazete”, 2020).

Dünyada hem bankacılık sektöründe hem de sigortacılık sektöründe pencere usulü uygulanmakla birlikte tersi durumlar da mevcuttur. Genel olarak, katılım sigortacılığı sektörü büyüklüğü belirli bir ölçüğe ulaşana kadar pencere usulüne izin verildiği görülmektedir. Nitekim Endonezya’da pencere usulü uzun yıllar uygulanmış daha sonra belir bir geçiş süreci tanınarak pencere sistemi son bulmuştur. Pakistan, yine belirli bir büyüklüğe ulaşılana kadar pencere usulüne izin verilen diğer bir örnektir. Dünya’da tekafül sisteminin en başarılı uygulamalarından biri olan Malezya’da ise bankacılık piyasasında pencere sistemine izin verilmiş iken sigortacılık sisteminde hâlihazırda izin verilmemektedir (Laçınbal & Ünsal, 2019). Görüleceği üzere, dünyada pencere usulüne katılım sigortacılığının belirli bir büyüklüğe ulaşana kadar izin verildiği anlaşılmaktadır. Ülkemizde ise sadece 3 yıllık bir süreçten sonra pencere usulüne son verilmiştir.

Katılım sigortacılığı verilerine bakıldığında 2020 yılı sonunda hayat ve hayat dışı branşlarda toplam prim üretimi 4,3 milyar TL iken 2021 yılı sonunda 5,5 milyara yükselmiş olup bir önceki yıla göre nominal olarak %28,2 artarken reel anlamda %5,8 düşmüştür. Aynı dönemde, geleneksel dahil tüm sigortacılık sektörü 82,5 milyar TL’den 105,3 milyar TL’ye yükselmiş ve nominalde %27,5 artarken reel anlamda %6,3 düşmüştür (“Türkiye Sigorta Birliği Verileri”, 2022). Görüleceği üzere, pencere usulünün mevcut

olduğu dönemde dahi katılım sigortacılığı sektörü, geleneksel sigortacılıktan daha fazla büyümediği gibi benzer seyretmiştir. Pencere usulünün kaldırılmasıyla birlikte şirket sayısında ve prim üretiminde azalış olacağı beklentisi mevcut olup önümüzdeki dönemde katılım sektörü geleneksel karşısında nispeten aynı kalacak veya daha düşük büyüme oranı gösterebilecektir.

Pencere usulüyle faaliyet gösteren şirketlerin yeni şirket kurarak faaliyetlerine devam edeceği beklentisi mevcut olsa da halihazırda yeni bir şirket kuruluşu için hayat dışı branşlar için toplamda 435 milyon TL ve hayat branşları için 325 milyon TL minimum sermaye gerekli olup tüm pencere şirketlerinin yeterli sermaye temin ederek ayrı bir katılım şirketi olarak kurulması mümkün görülmemektedir. Zira, minimum sermaye gereksinimi pencere usulüyle çalışan şirketler bakımından ayrı bir şirket kurulumu için oldukça yüksek görülebilecektir (“2022/2 Sayılı Genelge”, 2022).

Dördüncüsü; yeni katılım mevzuatı genel itibariyle oldukça kazuistik bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle oldukça katı kurallar ve detaylı düzenlemeler içeren bir yapı içinde kaleme alınmıştır. Örneğin, danışma komitesi, eğitim, sınav, sertifikasyon süreçleri gibi konularda oldukça detaylı ve zorunlu düzenlemeler getirilmiştir. Henüz katılım sigortacılık sektörünün gelişme aşamasında olduğu ve geliştirilmesi için teşvike ihtiyaç duyulduğu bir dönemde, pencere usulünün kaldırıldığı ve anonim şirketler için “Tekafül” sisteminin pratik anlamda uygulanmasının zorlaştırıldığı bir mevzuat yapısı, katılım sektörünün büyümesinin gecikmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Beşincisi; katılım sigortacılığı sektörünün büyümesiyle birlikte ürün çeşitliliğinin artacak, dolayısıyla fihhi açıdan standardizasyon konusunun bir sorun oluşturmaya başlayacaktır. İslami finansa standardizasyon konusu gerek aynı ülke içinde gerek ülkeler arasında İslami finans kurumlarının danışma kurullarının benzer ürün ve süreçleri farklı yorumlamaları nedeniyle tutarsızlıklara yol açabilmektedir. Bu tür tutarsızlıkları önlemek ve İslami finans kurumlarına yönelik algının bozulmasını önlemek amacıyla İslami finans alanındaki uluslararası standart oluşturucu kurumların ortaya koydukları kurallar bulunmaktadır. Bu tür tutarsızlıklar ile sektöre karşı oluşacak olumsuz algının önüne geçmek ve sektöre uluslararası yatırım çekmek için fihhi kurullarda standardizasyon sağlayan uluslararası kurumların uyguladıkları kurallar ve yöntemler dikkate alınarak katılım sigorta şirketlerinin uygulamalarında fihhi açıdan tutarsızlıklar önlenmelidir.

5. Sonuç

İlk çağdaş tekafül şirketinin kurulmasından günümüze hızla yayılan katılım sigortacılığında katılım bankacılığın küresel düzeyde elde ettiği başarıyı yakaladığını ifade etmek güçtür. Bu durumun nedenleri arasında sektörün ihtiyaç duyduğu miktarda yeterli yatırımı çekememesi, sektörün geleneksel sigorta sektörü ile eşit koşullarda rekabet etmesini sağlayabilecek yasal düzenlemelerin hayata geçirilmemesi, Diyanet İşleri Başkanlığının 2005 yılında geleneksel sigorta kapsamındaki ticari sigortaların caiz olduğunu belirtmesi, katılım sigortacılığı alanında gerek sektör gerekse kişiler arasında yeterli bilincin oluşmaması, kişilerin katılım ve geleneksel arasında bir ayırım görmemesi veya dini hassasiyeti olan kişilerin sigortaya karşı mesafeli davranması, aracılardan (acente, broker) katılım sigortacılığı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, şirket sayısının yeterli sayıda olmaması, katılım sigortacılığının geleneksel sigortayla rekabet edecek yeterli kapasitesinin bulunmaması ve rekabet edebilecek yeterli teşviğin bulunmaması gibi bir çok faktör yer almaktadır. Ticari ve sosyal iki yönü bulunan katılım sigortacılığının sosyal yönü yoksul ve savunmasız kişilerin desteklenmesi iken ticari yönü kişisel fayda veya çıkarlar üzerinedir. Katılım sigortacılığı daha ziyade ticari yönde büyümüş, asıl ortaya konmak istenen karşılıklı sosyal sorumluluk amacı göz ardı edilerek sosyal yönünün gelişimi sağlanmamıştır. Sektörün gelişmesi ve büyümesi yönünde çaba sarf ederken bu iki yönünün dengelenmesi yerinde amacına hizmet edecektir.

2020 yılı sonunda katılım sigortacılığı mevzuatı tamamen değiştirilerek kendine özgü kriterleriyle Türkiye modeli doğmuştur. Söz konusu modelin temelinde üç kriter bulunmaktadır. Bunlar, katkılarının faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmesi, dinen helal kılınan alanlarda faaliyette bulunulması ve danışma komitesi, katılım uyumu birimi gibi zorunlu yapıların kurulmasıdır. Pencere usulü ise 2021 yılının sonu itibariyle sonlanmıştır. Ayrıca, yeni sektör duyurusuyla hâlihazırda anonim şirketler olarak “Tekafül” modelini uygulayan katılım sigorta şirketleri için bu uygulamaya devam edilmesi pratikte mümkün olmayan bir hale dönüşmüştür.

Dolayısıyla, Türkiye’de katılım sigorta sektörünün gelişebilmesi ve geleneksel sigorta sektörü karşısında arzu edilen büyüklüğe ulaşabilmesi için, katılım mevzuatının, çalışmada yer verilen eğitim, sınav, sertifikasyon, anonim şirketler için Tekafül uygulaması, pencere usulü, kazuistik mevzuat yapısı konuları başta olmak üzere geniş bir yelpazede gözden geçirilmesi ve uygulamada katılım sigorta şirketlerine bazı esnekliklerin tanınması önerilmektedir. Bununla birlikte, katılım sigortacılığı sektörünün büyümesiyle birlikte ürün çeşitliliğinin artmasıyla, katılım sigortacılığı alanında her şirketin danışma kurulunun oluşturacağı farklı fıkhi yorumlar ikiliğe yol açacağı ve sektöre olan itibarı sarsacağı göz önünde bulundurularak, sektöre uluslararası yatırım çekmek için fıkhi kurallarda standardizasyon sağlayan uluslararası kurumların uyguladıkları kurallar ve yöntemler dikkate alınarak katılım sigorta şirketlerinin uygulamalarında fıkhi açıdan tutarsızlıklar önlenmelidir.

Kaynakça

- 2021/3 Sayılı Genelge (2021), *Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge*, 20.05.2022 tarihinde <https://seddk.gov.tr/katilim-esasli-sigortacilik-ve-bireysel-emeklilik-faaliyetlerine-iliskin-genelge-yayinlandi.html> adresinden alındı.
- 2022/2 Sayılı Genelge (2022), *Sigorta Branşları İçin Öngörülen Minimum Sermaye Tutarlarına İlişkin Genelge*, 20.05.2022 tarihinde https://tsb.org.tr/media/attachments/Sigorta_Branşları_için_Öngörülen_Minimum_Sermaye_Tutarlarına_İlişkin_Genelge_2022-2.pdf adresinden alındı
- 30186 Sayılı Resmi Gazete (2017), *Katılım Sigortacılığı Çalışma ve Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*, 15. 05ç2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170920-7.htm> adresinden alındı.
- 30186 Sayılı Resmi Gazete (2017) Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul Ve Esasları, 03.05.2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170920-7.htm> adresinden alındı.
- 31339 Sayılı Resmi Gazete (2020), *Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik*, 03.05.2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201219-2.htm> adresinden alındı.
- 31339 Sayılı Resmi Gazete (2020), *Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık Ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik*, 05.05.2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201219-2.htm> adresinden alındı.
- AAOIFI (2021), *Faizsiz Finans Standartları*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Ayub, M. (2007), *Understanding Islamic Finance*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- CBFO (2021), *Katılım Finansı*, 17.04.2022 tarihinde <https://cbfo.gov.tr/katilim-finans> adresinden alındı
- COMCEC (2019), *Improving the Takaful Sector in Islamic Countries*, 15.04.2022 tarihinde https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/10/Improving-the-Takaful-Sector-In-Islamic-Countries_2019_October.pdf adresinden alındı.
- Demirci, S. (2019), Sigortacılıkta yeni bir yaklaşım: Katılım Sigortacılığı, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 25–39.
- Gürbüz, Y. E. (2016). İslam Ekonomisi ve Sigortacılık (Tekafül / Katılım Sigortacılığı). S. Erdoğan, A. Gedikli, & D. Ç. Yıldırım (Ed.) içinde, *İslam Ekonomisi ve Finansı* (s. 331–354). Umuttepe Yayınları.
- Hacak, H. (2006), İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 30 (2006/1), 21–50.
- Hacak, H., & Gürbüz, Y. E. (2021). İslami Finansta Sigorta ve Katılım Sigortası (Tekafül). Ş. Görmüş, R. A. Albayrak, A. Yabanlı içinde, *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- IFSB (2009), *Guiding Principles on Governance for Takāful (Islamic Insurance) Undertakings*, Kuala Lumpur: IFSB Publication.

- Islamic Fiqh Academy (2000), *Resolutions and Recommendations of the Council of the Islamic Fiqh Academy 1985-2000*, Jeddah: Islamic Development Bank (IDB) Islamic Research and Training Institute (IRTI).
- Karaman, H. (2018), *Katılım Sigortacılığı*, 25.04.2022 tarihinde <https://www.iktisad.org.tr/katilim-sigortasi> adresinden alındı.
- Kaya, F., Kahya, M. (2017), *Sigorta ve Sigortacılık*. İstanbul: Beta.
- Laçınbala, Y., Ünsal, H. (2019), Katılım Sigortacılığında (Tekafülde) Pencere Sisteminin Değerlendirilmesi, *Sosyoekonomi*, 27(42), 181–202.
- Obaidullah, M. (2005), *Islamic Financial Services*, Jeddah: KAAU Islamic Economics Institute.
- Özbulut, M. (2019), *Türkiye Katılım Sigortacılığının Uluslararası Faizsiz Finans Standartları Açısından Karşılaştırmalı Analizi*, Ankara: Hazine Müsteşarlığı.
- Özüdoğru, H. (2018), Katılım Sigortacılığı ve Türkiye’deki Durumu, *Third Sector Social Economic Review*, 53(1), 1–16.
- SEDDK (2021), *Sigorta ve Bireysel Emeklilik Araçları Eğitim Kitabı*, 0.05.2022 tarihinde <https://www.seddk.gov.tr/katilim-easasli-faaliyetler-icin-sigorta-ve-bireysel-emeklilik-aracilari-egitim-kitabi-yayimlandi.html> adresinden alındı.
- SEDDK (2022), *2022/4 Sayılı Sektör Duyurusu*, 03.06.2022 tarihinde <https://seddk.gov.tr/files/doc/2022-4-sektor-duyurusu.pdf> adresinden alındı.
- Sharif, K., Bao, W. Y. (2013), Theory and Instruments of Social Safety Nets and Social Insurance in Islamic Finance: Takaful and Ta’min, Z. Iqbal, A. Mirakhor içinde, *Economic Development and Islamic Finance*, Wahington, DC: World Bank.
- TBMM (2015), *Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişikli Yapılmasına Dair Kanun Teklifi*, 21.04.2022 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/2/2-2736.pdf> adresinden alındı.
- Tolefat, A. K. (2008), *An Analysis of the Investment Portfolio Composition of Takaful Undertakings in the GCC and Malaysia*, 03.04.2022 tarihinde <http://etheses.dur.ac.uk/2254> adresinden alındı.
- Türkiye Sigorta Birliği Verileri (2022), *Sigortacılık ve bireysel emeklilik mali tablo ve istatistikleri*, 11.04.2022 tarihinde <https://www.tsb.org.tr/tr/istatistikler> adresinden alındı.
- Umut, M. (2022), Yeni Katılım Sigortacılığı Mevzuatının Sigorta Şirketleri İçin Getirdiği Düzenlemeler Ve Yenilikler, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(Özel Sayı), 240-260.
- Uddin, A. (2015), Principles of Islamic Finance: Prohibition of Riba, Gharar and Maysir, *MPRA Paper No. 67711*.
- World Bank & IDBG (2016), *Global Report on Islamic Finance: Islamic Finance - A Catalyst for Shared Prosperity*, Washington, DC: World Bank.
- Zerka, A., En-Neccar, A. (2017), *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Research Article

Katılım Sigortacılığında Türkiye Modeli ve İncelenmesi

Türkiye Model in Participation Insurance and Its Examination

<p>Muharrem UMUT Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu muharrem.umut@hbv.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9213-1440</p>	<p>Ömer Faruk TEKDOĞAN Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü omerfaruk.tekdogan@asbu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4397-1718</p>
--	--

Extended Abstract

In recent years, there has been a great interest in Islamic finance by industries, academics, and other relevant stakeholders in the world. Due to the consequences of the 2008 global crisis and the problems experienced by conventional finance, the search for an alternative financial system has emerged and countries and individuals have begun to be more interested in Islamic or interest-free finance. The focus of this interest is the reactions of individuals who are sensitive to interest in the conventional finance field. The basis of this system, which is called participation finance instead of Islamic finance in our country, basically consists of the concepts of "risk sharing", "production" and "moral values" (CBFO, 2021).

The traditional insurance contract, as defined in the Turkish Commercial Code (art. 1401), means that the insurance company, in return for a premium, provides compensation for the loss of a person whose monetary benefit is in danger or at risk, in case of such a situation, or the life span of a person. It is a contract that imposes an obligation in which he agrees to pay money for some event that takes place in his life. From a fiqh point of view on conventional insurance, it is possible to approach the issue from two different aspects, namely insurance contract and insurance system. When considered as a system, it should serve the purpose of mutual aid and solidarity in the society emphasized by Islam. In terms of contracts, jurists approach insurance and insurance contracts, which are not among the contracts and practices in classical fiqh, by analogy.

The approaches of jurists and Islamic economists regarding the insurance system can be divided into three. A small number of people argue that insurance is against Islam in all its forms and completely oppose the insurance system. Another group distinguishes between commercial insurance and cooperation insurance (cooperative insurance) and argues that commercial insurance is haram and mutual insurance is permissible. Finally, there are those who argue that both commercial insurance and cooperation insurance are compatible with Islam since they work on the basis of cooperation and risk sharing (Hacak & Gürbüz, 2021, p. 306), and there are also those who put forward their opinions by dividing the insurance into parts. While some of them say haram, following the classical view regarding the insurance contract, those who favor innovation consider it permissible (Zerka & En-Neccar, 2017, p. 205).

In addition to banking and capital markets, one of the important pillars of participation finance is participation insurance. Due to the objections made to the insurance system in terms of Sharia, the Islamic insurance or takaful system has been put forward as an alternative to traditional insurance, taking as an example the institutions based on social solidarity and cooperation in the history of Islam. This system, which is called Islamic insurance in the world and participation insurance in our country, has many aspects like conventional insurance.

Participation insurance is an alternative insurance system in which participation principles are applied. Although there is no clear definition in the literature or in the legislation of participation insurance about what the principles of participation insurance are, it is basically a set of rules based on the Shari'ah provisions. In Standard No. 26 of the Accounting and Auditing Institution for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), Islamic insurance is defined as the agreement of persons who are exposed to certain risks to compensate for the losses that will arise from the realization of these risks, although the participation principles are not listed one by one. On the basis of participation insurance, mutual solidarity, cooperation, and moral values are at the forefront within the framework of Sharia principles. For this reason, the transactions carried out in the participation insurance, provided that they operate in religiously halal areas within the framework of the principle of interest-free and certainty, must be based on a tangible asset and risk-sharing principle. The savings of the participants should be invested in accordance with Islamic rules and evaluated in investment instruments. In addition, participation companies are essentially required to work with “Retakaful (Participation reinsurance)” companies (Gürbüz, 2016). In this sense, participation insurance differs from traditional insurance, which is a risk transfer system. Because traditional insurance refers to a system in which the insured transfer their risks or receive compensation in return for a premium they pay, and insurance companies receive premiums in return for the risks they undertake.

Participation insurance is widely practiced in countries such as Southeast Asian countries, African and Gulf countries, United Arab Emirates, Saudi Arabia, and Iran. However, participation insurance is not only applied in Muslim countries but also in different ways in European countries such as England and France, where Muslim populations are present (Özbulut, 2019). Because the high performance and demand for participation insurance attracted the attention of European countries and various insurance companies started to operate in this field. For example, between 2012 and 2015, participation insurance sector grew by 14 percent. The sector, which was at the level of 7 billion dollars in 2009, doubled its transaction volume in a short time and increased to 14.9 billion dollars as of 2015 (Özbulut, 2019).

Participation insurance started in our country for the first time in 2009 with the establishment of a private insurance company claiming to carry out its operations in line with the principles of participation insurance, and then the number of companies continued to increase. According to the data of the Insurance Association of Türkiye, the participation sector, which started with one company in 2009, reached 12 companies by the end of 2021. For the first time, the participation insurance legislation was published in the second half of 2017 (“Resmi Gazete No. 30186”, 2017). At the end of 2020, the participation insurance legislation in our country has completely changed, and it has taken its place among the world participation insurance models with its unique model, first as the “Turkey model” (Resmi Gazete No. 31339, 2020).

In this respect, in this study, first, conventional insurance will be discussed from an Islamic perspective and the reasons for the emergence of participation insurance will be revealed. Afterward, the basic principles of participation insurance and the commonly used models in practice will be explained. Subsequently, the participation insurance model specific to our country, which was designed as a new model, will be discussed and its basic elements will be explained, and finally, suggestions will be made for the development of participation insurance in our country. Because with the new participation legislation, private pension activities and TCIP, TARSİM, Türkiye Reasürans A.Ş. With the inclusion of the activities of sector organizations such as However, in order for the participation insurance sector in Türkiye to develop and reach the desired size compared to the traditional insurance sector, the training, examination, and certification processes in the new participation legislation should be simplified, the Takaful application restriction for joint stock companies removed, the window method should be applied until the participation insurance sector reaches a certain level. It is recommended that the existing legislation be reviewed, and various flexibility should be given to participation insurance companies in practice, such as allowing it to compete with traditional insurance or allowing it to compete with conventional insurance, obtaining a legislative structure that will offer flexibility rather than a casuistic (overly prescriptive) legislative structure.